

INGLIZ TILIDAGI BOSH KIYIM NOMLARINING O'ZLASHMA QATLAMI

Soxibova Dilnoza Ergashevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Xorijiy til va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur tezisda ingliz tilidagi bosh kiyim nomlarining etimologik tarkibi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida ingliz tilidagi ko'plab bosh kiyim nomlari fransuz, italyan, ispan, arab, turk va boshqa tillardan o'zlashganligi aniqlangan. Ushbu o'zlashmalar tilning lug'at boyligini kengaytirib, turli xalqlarning madaniy aloqalarini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: bosh kiyim, o'zlashma so'zlar, etimologiya, ingliz tili, leksikologiya, madaniy aloqa.

Kirish

Har bir tilning lug'at boyligi uning tarixiy taraqqiyoti, madaniy aloqalari va ijtimoiy rivojlanishining mahsuli hisoblanadi. Ingliz tili dunyodagi eng ko'p o'zlashma birliklarga ega tillardan biri bo'lib, uning lug'at tarkibining katta qismi boshqa tillardan kirib kelgan so'zlardan iborat. O'zlashmalar, ayniqsa, kiyim-kechak terminologiyasida yaqqol namoyon bo'ladi. Bosh kiyimlar insoniyat tarixida nafaqat himoya vositasi, balki ijtimoiy mavqe, diniy mansublik, milliy identitet va estetik qarashlarni ifodalovchi muhim madaniy atribut sifatida xizmat qilgan. Shu sababli turli xalqlarning milliy bosh kiyimlari nomlari ingliz tiliga o'zlashib, uning leksik tarkibini boyitgan. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz tilidagi bosh kiyim nomlarining o'zlashma qatlamini aniqlash, ularning etimologik manbalarini

ko'rsatish hamda semantik va lingvokulturologik xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Tahlil va muhokama

Ingliz tilidagi bosh kiyim nomlarining o'zlashma qatlamini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu leksik birliklar tilning tarixiy taraqqiyoti, xalqaro aloqalari va madaniyatlararo integratsiyasining yaqqol mahsulidir. Bosh kiyimlar insoniyat hayotida amaliy vazifadan tashqari ijtimoiy mavqe, diniy e'tiqod, kasbiy mansublik va etnik identitetni ifodalovchi ramziy vosita sifatida xizmat qilgan. Shu sababli ularni nomlovchi leksemalar ham o'zida keng madaniy axborotni mujassamlashtiradi.

Fransuz tilidan o'zlashgan bosh kiyim nomlari

Fransuz tili tarixan ingliz tiliga eng ko'p ta'sir ko'rsatgan tillardan biridir. Ayniqsa, kiyim-kechak va moda terminologiyasida fransuz tilining roli beqiyosdir.

Beret so'zi fransuz tilidan o'zlashgan bo'lib, yumaloq va tekis bosh kiyim turini bildiradi. Bu leksema ingliz tiliga XIX asrda kirib kelgan va san'atkorlar, harbiylar hamda ziyolilar obrazida faol qo'llanila boshlagan. So'z semantik jihatdan "fransuzcha uslub", "bohem kayfiyati" va "ijodkorlik" kabi konnotativ ma'nolarga ega bo'lgan. *Example: She wore a black beret during the art exhibition.* Bonnet leksemasi ham fransuz tilidan kirib kelgan. Dastlab u umumiy bosh kiyim ma'nosini bildirgan bo'lsa, keyinchalik ayollar va bolalar bosh kiyimiga nisbatan qo'llanadigan torroq ma'noni kasb etgan. Bu holat semantik torayish (specialization) jarayonining yorqin misolidir. *Example: The baby was dressed in a white bonnet.* Fedora so'zi fransuz dramaturgi Victorien Sardouning Fédora asari nomidan kelib chiqqan. Asarda bosh qahramon kiygan shlyapa keyinchalik shu nom bilan ataladigan bo'lgan. Bu jarayon adabiy manba asosida yuzaga kelgan onomastik o'zlashuvning namunasi hisoblanadi. *Example: He looked elegant in a gray fedora.*

Ispan tilidan o'zlashgan birliklar – sombrero ispan tilidagi *sombra* ("soya") so'zidan yasalgan. Mazkur leksema denotativ jihatdan keng soyali bosh kiyimni

ifodalasa, konnotativ jihatdan Meksika milliy madaniyati, folklor va an'anaviy kiyinish uslubi bilan bog'lanadi. *Example: The tourist bought a colorful sombrero in Mexico.* Bu leksema ingliz tilida hech qanday fonetik o'zgarishsiz qabul qilingan va inglizcha ko'plik qo'shimchasi orqali *sombreros* shaklini hosil qiladi. Bu holat grammatik assimilatsiyaning to'liq amalga oshganini ko'rsatadi.

Turk va fors tillaridan o'zlashgan birliklar – turban leksemasi ingliz tiliga fransuz tili orqali kirgan bo'lsa-da, uning ildizi turkcha *tülbent* va forsha *dulband* so'zlariga borib taqaladi. Ushbu bosh kiyim diniy va milliy identitet bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ayniqsa Hindiston, Pokiston va Yaqin Sharq xalqlari madaniyatida muhim o'rin tutadi. *Example: The man was wearing a traditional white turban.*

Semantik jihatdan *turban* nafaqat kiyim nomi, balki “hurmat”, “e'tiqod” va “an'ana” kabi ma'nolarni ham anglatadi.

Toponimik o'zlashmalar – toponimlardan hosil bo'lgan bosh kiyim nomlari ingliz tilida alohida qatlamni tashkil etadi – fez so'zi Fez shahrining nomidan kelib chiqqan. Bu bosh kiyim Morocco va Turkeyda keng tarqalgan. *Example: The actor wore a red fez during the ceremony* – balaclava Balaklava nomidan olingan bo'lib, Crimean War davrida britaniyalik askarlar tomonidan ommalashgan. *Example: Skiers wear a balaclava to protect themselves from the cold.* “Panama hat” Panama nomi bilan bog'liq bo'lsa-da, aslida Ecuadorda tayyorlangan. Ushbu holat nominativ motivatsiya va savdo tarixining o'zaro aloqasini ko'rsatadi. *Example: He wore a Panama hat while walking along the beach.*

Italyan tilidan o'zlashgan birliklar – biretta italyan tilidan o'zlashgan bo'lib, katolik ruhoniylari kiyadigan to'rt qirrali bosh kiyimni anglatadi. *Example: The cardinal wore a crimson biretta during the ceremony.*

Bu leksema diniy terminologiyaning ingliz tiliga kirib kelishida lotin va italyan tillarining muhim rol o'ynaganini tasdiqlaydi.

Shotland madaniyatiga oid birliklar – Tam-o'-Shanter Robert Burnsning mashhur she'ri qahramoni nomidan olingan. Ushbu leksema milliy madaniyat, adabiyot va kiyinish an'analarining o'zaro bog'liqligini aks ettiradi.

Example: He completed his outfit with a Tam-o'-Shanter.

Semantik guruhlar bo'yicha tasnif

Tahlil natijasida bosh kiyim nomlari quyidagi semantik guruhlarga ajratildi:

1. Kundalik bosh kiyimlar: beret, bonnet, cap.
2. Milliy bosh kiyimlar: sombrero, turban, fez.
3. Diniy bosh kiyimlar: biretta, turban.
4. Harbiy va himoya bosh kiyimlari: balaclava.
5. Moda va rasmiy bosh kiyimlar: fedora, Panama hat.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari ingliz tilidagi bosh kiyim nomlarining muhim qismi o'zlashma qatlamga mansub ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqladi. Tahlil qilingan beret, bonnet, sombrero, turban, fez, balaclava, fedora, Panama hat, biretta, Tam-o'-Shanter kabi leksemalar fransuz, ispan, turk, fors, arab, italyan va shotland tillari hamda madaniy an'analarining ingliz tiliga ko'rsatgan kuchli ta'sirini yaqqol namoyon etadi. Mazkur birliklar ingliz tiliga turli tarixiy bosqichlarda savdo aloqalari, harbiy yurishlar, migratsiya, mustamlakachilik siyosati, diniy aloqalar va adabiy-madaniy ta'sirlar natijasida kirib kelgan. Etimologik tahlil shuni ko'rsatdiki, bosh kiyim nomlari orasida toponimik, antroponimik va adabiy manbalar asosida shakllangan birliklar alohida o'rin tutadi. Masalan, fez Fez shahri nomidan, balaclava Balaklava toponimidan, fedora esa Fédora asari nomidan kelib chiqqan. Bu holat nominatsiya jarayonining murakkab va ko'p qatlamli xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Semantik tahlil natijasida bosh kiyim nomlari nafaqat denotativ ma'no ifodalashi, balki boy konnotativ va lingvokulturologik mazmuni ham o'zida aks ettirishi aniqlandi. Masalan, *beret* fransuz san'ati va bohem muhitini, *sombrero*

Meksika xalq madaniyatini, *turban* diniy va milliy identitetni, *biretta* katolik diniy an'analarini, *Panama hat* esa xalqaro savdo tarixini ifodalaydi. Shu jihatdan bosh kiyim nomlari madaniy kod va tarixiy xotirani saqlovchi til birliklari sifatida muhim ahamiyatga ega.

Morfologik tahlil shuni ko'rsatdiki, o'zlashgan leksemalar ingliz tilining grammatik tizimiga to'liq assimilatsiyalashgan. Ular muntazam ko'plik shakllarini hosil qiladi (*berets, sombreros, turbans, balaclavas, fezzes*), sintaktik jihatdan erkin qo'llanadi va lug'atning faol qatlamiga kiradi. Bu holat ingliz tilining o'zlashmalarni qabul qilish va ularni ichki tizimiga moslashtirish qobiliyati yuqori ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari ingliz tilining lug'at boyligi turli xalqlarning tarixiy va madaniy tajribasi asosida shakllanganini ko'rsatadi. Bosh kiyim nomlari o'zlashma qatlamining o'rganilishi etimologiya, leksikologiya, lingvokulturologiya va madaniyatlararo kommunikatsiya sohalari uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Ushbu birliklarni tahlil qilish orqali til va madaniyatning o'zaro uzviy bog'liqligi, shuningdek, ingliz tilining global xususiyati yanada chuqurroq anglanadi.

Kelgusida tadqiqotni kengaytirish maqsadida ingliz tilidagi boshqa kiyim-kechak terminlari, aksessuar nomlari va moda terminologiyasining o'zlashma qatlamini qiyosiy jihatdan o'rganish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, o'zbek va ingliz tillaridagi bosh kiyim nomlarini lingvokulturologik nuqtai nazardan chog'ishtirish yangi ilmiy xulosalarga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. The Oxford English Dictionary. Oxford: Oxford University Press.
2. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. Amsterdam: Elsevier Publishing Company, 1966.

3. Longman Dictionary of Contemporary English. Harlow: Pearson Education Limited, 2014.
4. The Cambridge Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press.
5. The Oxford Companion to the English Language. Oxford: Oxford University Press, 1992.
6. Borrowed Words: A History of Loanwords in English. Oxford: Oxford University Press, 2014.
7. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
8. Jackson, H., Amvela, E. Z. Words, Meaning and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology. London: Continuum, 2007.
9. Katamba, F. English Words: Structure, History, Usage. London: Routledge, 2005.
10. Lipka, L. An Outline of English Lexicology. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1992.
11. Ullmann, S. Semantics: An Introduction to the Science of Meaning. Oxford: Basil Blackwell, 1977.
12. Arnold, I. V. The English Word. Moscow: Vysshaya Shkola, 1986.
13. Ginzburg, R. S., et al. A Course in Modern English Lexicology. Moscow: Higher School Publishing House, 1979.
14. McCarthy, M. Vocabulary. Oxford: Oxford University Press, 1990.

**XXI ASRDA INNOVATSION
TEKNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM
TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR**

Volume 04, Issue 05, 2026